

ביטחון לאומי, פייק ניוז והקרבת על התודעה בעידן הדיגיטלי

תובנות מהכנס הבינלאומי: מהפכת המידע יצאה משליטה

הכנס "ביטחון לאומי, פייק ניוז והקרבת על התודעה בעידן הדיגיטלי" עסק בעידן החדש המאופיין על ידי תופעות הפוסט-אמת ופייק ניוז שנוצרו בעקבות צירוף של מהפכת המידע ושינויים נוספים. הכנס, שנערך בשיתוף פעולה עם King's College הבריטי ועם מכון RAND האמריקני, בחן את האתגרים שהתקופה מציבה בפני הביטחון הלאומי. זאת, תוך התמקדות בשתי אונות משלימות המשפיעות זו על זו במציאות החדשה שנוצרה: האחת, הקרבת על התודעה (מאמצי השפעה); והשנייה, הקושי ההולך וגובר להבין ולברר את המציאות. הכנס המחיש כי שני הנושאים שלובים זה בזה באופן הדוק במרחב פעולה משותף, בו קיימות זיקות רבות בין השתיים, שגם מושפעות באופן הדדי ממגוון נושאים.

הכנס המחיש כי התקופה הנוכחית מהווה מעין "לונה פארק" עם שפע הזדמנויות לניצול בתחום התודעה, שחשיבותה מרקיעה שחקים; בד בבד, דועכת היכולת (ואולי אף הרצון) לעסוק בעובדות ונתונים ולהבין את המציאות, והקושי בתחום זה הולך ומסתעף. בכנס בלט במיוחד טשטוש הגבולות של ההפרדה המסורתית בין הצורך להבין לבין הצורך להשפיע, והאתגר הייחודי שהוא מהווה על היכולת לברר את המציאות. אולם, מאפייני התקופה יוצרים גם הזדמנויות בשני התחומים, שיש להקדים ולזהות.

הכנס הינו תוצאה של שיתוף פעולה בין שלוש תכניות שעוסקות בנושאים דומים: תכנית ה- Strategic Communication של King's College הבריטי; תכנית ה- Truth Decay ("ריקבון האמת") של מכון RAND האמריקני; ותכנית ליפקין-שחק במכון למחקרי ביטחון לאומי (INSS). בימים שקדמו לכנס הפתוח לקהל התקיימה סדנת מומחים בינלאומית באירוח מכון ה-INSS והמלצותיה בנוגע לכיווני פתרון הוצגו במהלך הכנס.

מאפייני התקופה

בכנס עלה כי ההתפתחויות הטכנולוגיות ומהפכת המידע יצרו מציאות של התפוצצות מידע; שפע נתונים שאינם חד משמעיים ולא מאפשרים להכריע בין פרשנויות. כך נוצר מצב שבו למעשה לכל תיאוריה, מופרכת ככל שתהיה, ניתן למצוא תימוכין במידע. נוסף על כך, עליית חשיבות והיקפי מבצעי תודעה, שהופכים לנדבך מרכזי במאמצי גופים מדינתיים וא מדינתיים. מבצעים אלו תורמים להצפת המרחב במידע לא אמין ומוטה, המבלבל עוד יותר את היכולת לדעת את המציאות האובייקטיבית. לעיתים, כפי שהסביר ד"ר נוויל בולט מ-King's College, מטרתם המודעת של מבצעים אלו מלכתחילה היא ערעור אמון הציבור ביכולת לדעת, על ידי הפצת המוני נרטיבים סותרים.

ברקע לכל זאת עומדות תיאוריות פוסט מודרניסטיות שהפכו למקובלות חברתית, ויצרו מצב של "שוק פרוץ" של רעיונות. בבסיס מצב זה, מסביר תא"ל (במיל) איתי ברון, מהמכון למחקרי ביטחון לאומי, עומדת בעיית "ריבוי האמיתות" – אוסף של סיפורים קוהרנטיים פחות או יותר, בדרך כלל מבוססי עובדות, המתקיימים בחדרים שבהם צריך לקבל החלטות, מבלי יכולת (או רצון) להכריע ביניהם. הווה אומר, שהחלטות מתקבלות בעיקר לפי אמונות, דעות ורגשות ופחות על פי ניתוח מקצועי מבוסס עובדות. במצב זה, רעיון הוויכוח ("שוק הרעיונות החופשי") לצורך בירור המציאות נעשה כלי מסובך שאינו עוזר להכריע בין נרטיבים שונים ולברר את האמת. כפועל יוצא, כפי שציין אלוף בן, עורך הארץ, ניתן לראות עלייה בקיטוב ופיצול החברה, כשהוויכוחים נעשים חריפים יותר, וכל אחד מחופר בהגיון השבטי שלו.

את התקופה מאפיינת עליית מנהיגים פופוליסטים שסוחפים את הציבור על ידי סיסמאות קליטות ונגישות הפונות לרגשות ואמונות. בכנס עלתה דוגמה לאמונתו של דור מנהיגים זה ב"עובדות אלטרנטיביות" המשרתות אותו, ועוזרות לו לעצב את המציאות על פי רצונו, כשחשיבות האמת והוויכוח הציבורי היא משנית. מנהיגים אלו מנהלים מתקפה ממוסדת כנגד הדרג המקצועי והמוסדות האמונים על בירור המציאות כשהם מפריעים להשפעה שלהם. בנוסף, הפיכת חדרי הביטחון ל"שקופים" מגבירה את הלחץ הנוצר על התנהלות מקבלי ההחלטות בחדרי הביטחון הלאומי, בעיה שהוצפה על ידי תא"ל (במיל') איתי ברון.

בכנס דובר על השינויים המהירים המתרחשים בעולם, שנעשה מרושת וגלובלי, ומאופיין בחוסר ודאות: סדרי עולם מוכרים מתערערים, ומפציעים בו כוחות חדשים, בהם מעצמות מידע לא מדינתיות השולטות בשיח ברשת, מפיצות רעיונות מתחרים לסדר היום הדמוקרטי ליברלי, ומגוון נרטיבים סותרים למציאות. עידן זה יוצר יותר בעיות מורכבות שאין עליהן תשובה חד משמעית הנשענת על עובדות, וכך מוריד את הערך של מידע עובדתי, שכן ניתן לענות על שאלות כדוגמת אלו בעזרת דעות ואמונות, ללא יכולת להפריכן.

ד"ר נוויל בולט טוען כי ההסתכלות הרחבה, אל מעבר למהפכת המידע והטכנולוגיה, היא חשובה בהקשר הזה. מדובר במשבר רחב משנדמה במבט ראשוני, ששורשיו נעוצים במשבר הכלכלי של 2008 במידה לא מבוטלת, והוא שהוביל להתפוררות השיטה המודרנית. המשבר הוא למול מספר גורמים; שיטת הממשל הליברליסטית של מדינות הלאום הדמוקרטיות שמתפוררת, המוסדות שהאמון בהם אבד, וערכי הדמוקרטיה הליברלית שמצויים תחת ענן כבד של ספקות.

השיטה המודרנית נשאה הבטחה כלכלית והכזיבה, ועל כן הציבור נוטש אותה. לראייה, ניתן לראות התקפה סדורה על מוסדותיה והתפוגגות האמון שהציבור נתן בהם, כפי שעלה בשיחה בין ד"ר יעל ברהמס מה-INSS למול פרופ' סטיב פולר מאוניברסיטת Warwick. מוסדות אלו כבר לא נתפסים כ"מספרי האמת", בשל תופעת "ריבוי אמיתות" וצמיחת מקורות מידע מגוונים. עוד, מקומה של האמת בחברה דועך - החיפוש והחתירה אחר האמת העומדים בבסיס הדמוקרטיה הליברלית מאבדים ממרכזיותם בעיני הציבור. זאת בעוד, כפי שציין תא"ל (במיל') איתי ברון, הערכים האמורים לקדם את גילוי האמת כגון שיח חופשי, ריבוי דעות ודיון, הופכים לעקב אכילס בכך שהם מהווים פלטפורמות פוריות להפצת שקרים בצורה המונית. מכל אלו צומחת דילמה כבדה בשל הצורך העולה בנקיטת צעדים המגבילים זכויות בסיס החיוניות לקיום דמוקרטיה כגון חופש הביטוי.

התקופה הנוכחית כמשבר או הזדמנות? דמוקרטיזציה למול פוסט-אמת

העידן הנוכחי יצר חופש ביטוי וריבוי דעות שיכולים להיתפס כדמוקרטיזציה בשיאה. נציג גישה זו, פרופ' סטיב פולר, מבססה על ידי הטענה כי מאז ומעולם האמת אינה המצב הטבעי בעולם, אלא מצב שיש לשמרו באופן אקטיבי. המצב הטבעי הינו אנרכיה, ועל כן נוצרו "מוסדות השמירה על האמת" שתפקידם היה לנתב את האמת וליצור סדר (דת, מדע, מוסדות המדינה ואפילו אמצעי התקשורת ביעודם הראשוני). אין להסתכל על החזרה הנוכחית למצב של אנרכיה כאירוע שלילי, אלא ככזה שמאפשר שוב שוק חופשי אמיתי של דעות, מעצים את האינדיבידואל ונותן לו אפשרויות בלתי מוגבלות למידע. כיום, האמת כבר לא פועלת בתחומים מוגבלים שהמוסדות קובעים. כך שניתן לראות בפוסט-אמת אירוע טבעי הנובע מפוסט מודרניזם, ולמעשה מגדיל את שדה המשחק ואת מגוון האפשרויות שניתן ללכת לכיוונם.

דעה מתונה יותר שהוצגה על ידי ד"ר תהילה שוורץ אלטשולר, מהמכון הישראלי לדמוקרטיה, הינה כי עלינו ללמוד איך להתמודד עם התקופה הנוכחית, הכוללת חיים לצד שקרים. מדובר במחיר סביר לשלם על מהפכת המידע המעניקה לנו כלים רבים, שדווקא מקדמים את תחום בירור האמת באופנים אחרים. ד"ר ענת בן דוד, מרצה בכירה באוניברסיטה הפתוחה, טענה כי אין המדובר במהפכה הראשונה שהמודל המודרני מתמודד עימה, וכמו במקרי עבר, הוא ישרוד את הזעזוע ויעבור התאמות נחוצות לשינויים.

תא"ל (במיל') איתי ברון מצוי בין אלו התופסים את העידן הנוכחי כמהווה איום חדש וחסר תקדים על מערכות הביטחון הלאומי ויכולתם לברר את המציאות, להבין אותה ולקבל על בסיס הבנות אלו החלטות נכונות. לכאורה מתקיימים תהליכים דמוקרטיים כגון ריבוי דעות ונגישות ישירה לכלל המידע ללא מתווכים. אולם, השיח והמידע מוטים על ידי חברות הענק ובעלי המניות שלהן. כפי שד"ר ענת בן דוד הסבירה, מתחת לפני השטח, הטכנולוגיה מאפשרת את פילוג העם (הדמוס - רכיב חיוני לדמוקרטיה) לקבוצות מידע נפרדות שאין להן בסיס לדיון וויכוח אמיתיים. כל קבוצת נתונים כזו מוזנת במידע שונה ומוגש אישית, על ידי טרגוט, ועוברת שינוי תודעה פרטני ללא יכולת לדעת או לשלוט בכך.

הקושי להבין את המציאות

תא"ל (במיל') איתי ברון, הסביר כי אתגר בירור המציאות (האמת) היה מאז ומעולם מורכב ביותר. תמיד היו קיימים בעיות ומכשולים בדרך להבנת המציאות, בכללם גישה מצומצמת למידע, יחד עם מוגבלויות החשיבה האנושית הכוללות מסגרתיות והטיות קוגניטיביות בתוכן כשל הדמיון, דבקות בקונספציה, החלת מנטליות החוקר על האויב, ובאופן כללי, הנטייה האנושית להיצמד למוכר והידוע. אולם, בעיות אלו מוחרפות פי כמה על ידי ההשתנות המהירה של העולם וקצב הטכנולוגיה, שיוצרים מרחבי אי ודאות גדולים יותר, והופכים את הבעיות בעולם למורכבות יותר ולכאלו שאין דווקא בעלות פתרון המעוגן במידע.

תא"ל (במיל') איתי ברון הסתייג ואמר כי עם מהפכת המידע יותר ויותר מידע נחשף, ובאופנים מסוימים מלאכת הבירור נעשתה קלה יותר, כשכלל המידע נהפך לנגיש וגלובלי, טכנולוגיות מתקדמות אפשרו להגיע לכל נקודה סודית על פני הגלובוס ואלגוריתמים וטכנולוגיות אפשרו לבצע הערכות מדויקות. אולם, מהפכת המידע התגלתה כאליה עם קוץ בה - היא ייצרה בעיות חדשות שלא חזינו. שטף המידע יצר למעשה בעיה מנוגדת שניתן לתארה כ"היצף מידע", המקשה על מלאכת בירור המציאות, בניגוד למצופה.

הצורך בהגברת המאבק על התודעה תוך חידוד גבולות האתיקה

בתחום מאמצי התודעה הדגיש תא"ל רונן מנליס, דובר צה"ל לשעבר, את הצורך הבער של ישראל להיכנס ביתר שאת למשחק בעולמות התודעה ולהיות מסוגלת ליצור ולהפיץ במהירות את הנרטיב שלה. תא"ל (במיל') סימה וואקנין-גיל, לשעבר מנכ"לית המשרד לנושאים אסטרטגיים והסברה, הסבירה כי ישראל עוברת דה לגיטימציה שיטתית לעצם קיומה, והיא מצויה בפער למול אויביה שהקדימו להבין את חשיבות השימוש בעולמות התודעה. השלטת נרטיב על תודעת ציבור נגזרת ישירות ממהירות פעולה, והימצאות הנרטיב הרצוי ראשון ברשת. על כן, כפי שהמליץ תא"ל רונן מנליס, על ישראל להעביר את הנושא למוקד המאמצים המדינתיים המרכזיים שלה, ולקדמו על ידי שילוב כלל גורמי התודעה בארץ, חיזוק הקשר למול המודיעין ודרג קבלת ההחלטות, והמצאות בתהליך הצבאי מדיני מראשיתו.

עוד טען תא"ל רונן מנליס כי למרות תפיסתם של רבים את המאמץ התודעתי כמשלים את הפעולה הצבאית, ההתפתחות המהירה של הטכנולוגיה והחברה מביאה לשינוי מאזן הכוחות. לעיתים קרובות

יותר ויותר מאמצים צבאיים דווקא משלימים את המאבק ליצירת תודעה כשמוקד ההתגוששות עובר לזירה הוירטואלית בה הרבה מהמהלכים המשמעותיים מתנהלים, כשהמהלכים הצבאיים הקונבנציונליים דווקא נרתמים לטובתה. נראה כי במציאות החדשה אין עוד מדובר בפעולה משלימה, אלא בזירת מלחמה העומדת בפני עצמה.

במצב כזה יש להעלות את שאלת האתיקה והגבולות במסגרת מבצעי התודעה, בה דנו ירדן ותיקאי, לשעבר מנהל מטה ההסברה הלאומי, ותא"ל (מיל') סימה וואקנין-גיל וייצגו את מגוון הדעות בנושא. על פי King's College, עידן הגלובליזציה המרושת, בו המידע כה נזיל ואינו הרמטי, מאפשר לכל היותר להשפיע על מסרים, מבלי יכולת לשלוט בהם או לתזמן אותם. כפועל יוצא, נסיון השפעה תודעתי על מנהיג או ציבור זר חודר במהירות הבזק גם לציבור מבית ומשפיע גם עליו. כך למעשה, מאמצי ההשפעה שמדינה מוציאה לפועל לטובת האינטרסים של הביטחון הלאומי שלה, ייצרו מניפולציה בלתי נמנעת גם על התקשורת והציבור שלה עצמה.

עמוס הראל, הפרשן הצבאי של עיתון הארץ, הציג את הדילמה שתיווצר במצב חירום, כשאינטרסים קריטיים של ביטחון לאומי והישרדות יעמדו על הפרק למול הולכה שולל של הציבור מבית, איזה שיקול יגבר? יש להגדיר את גבולות הפעולה ולחדד את מונחי האתיקה כך שיהיו אבסולוטיים, כי נראה שכבר לא ניתן ליישם סט ערכי אתיקה שונה לכל קהל יעד, היות והיכולת להפריד בין קהלי היעד בפעולות כאלו כבר לא קיימת בזירה זו.

לעיתים קרובות הפצת שקרים אף נעשית שלא במודע, תחת מטרייה של ערעור הדיכטומיה בין אמת לשקר בקרב גופי התודעה. תופעה זו למעשה ממסמסת את הגבול הנושן המפריד ביניהם לבין גופי פרופגנדה. King's College מזהירים כי תהליך זה צריך להדליק נורת אזהרה. גם במסגרת הניסיון לשמור על גבולות האתיקה, כשמטשטש הגבול בין אמת לשקר, ואמונות ודעות הופכות לשיקול המוביל, הפצת שקרים תחשב בתוך גבולות המוסר של אלו העוסקים בתודעה, שכן מבחינתם מדובר ב"אמת שלהם".

בעוד שאלת המדידה של הצלחת מאמצי השפעה ממשיכה להעסיק חוקרים, תא"ל רונן מנליס טען כי "זה פשוט עובד" והדגים על ידי מספר מבצעים שהוכיחו עצמם כיעילים ובעלי השפעה רחבה בקרב מנהיגים וציבורים זרים. למול זאת, עולה הטענה כי אין דרך אמינה לאמת השפעה זו, שכן לא קיימת יותר תמונת ניצחון אבסולוטית. עלה בכנס החשש כי לעיתים קרובות, גופי התקשורת האסטרטגית "פועלים על מנת לפעול" ואינם מאמינים יותר בצורך לברר את המציאות העובדתית של התהודה וההשפעה של פעולותיהם. כך למשל, הכרזה על הצלחת התהליך והדהודה בציבור בוראת את ההצלחה במציאות, ועל כן אין צורך להוכיח הצלחה זו על ידי ביסוסה בעזרת נתונים.

זוהי דוגמה להבנת המציאות בעידן החדש של פוסט-אמת, ומקומה ההולך ונחלש של האמת ובירור העובדות, כשגופים האמונים על בירור המציאות לצרכים תודעתיים נותנים משקל רב יותר לדעותיהם ואמונותיהם.

הערבוב הבלתי נמנע בין גופי בירור המציאות לעוסקים במאמץ התודעתי

מצד אחד, הגופים העוסקים במבצעי תודעה נדרשים לקיים תהליך בירור עובדות ולשלב את אמירותיהם עם תהליך ניתוח המציאות. ואכן, בכנס הציג ירדן ותיקאי את הצורך המבצעי בשילוב כלל גופי ההסברה והתודעה יחד עם מודיעין לגוף סדור יחיד. אולם, בכנס צפה השחיקה הניכרת ביכולת של גורמים אלו

לברר את המציאות ואף חמור מכך- ברצונם ואמונתם בצורך לעשות כן. הצורך לשחרר אמירה מהירה ולהשפיע על המציאות גובר על הצורך לקיים תהליך בירור עובדות סדור וענייני, מתוך תפיסה מתחזקת כי "ההווה בורא את העבר, ולא רק את העתיד". הצורך להשפיע למעשה מונע את בירור העובדות- שכן כאשר השאלה "מה קרה?" עומדת למול "מה הייתי רוצה שיקרה?", ומדובר באותו הגוף שאמון על מתן המענה לשתי השאלות הללו, די ברור איזו שאלה קלה יותר וזמינה למענה.

מהצד השני של המטבע, לעוסקים בבירור המציאות אין ברירה אלא להשתלב במאמץ התודעתי, שאם לא כן, אמירותיהם יבלעו בשטף המידע, והניתוחים המהימנים יהפכו ללא רלוונטיים בקבועי הזמנים המהירים מחויבי המציאות החדשה. עמוס הראל הסביר כי המהירות הזו היא הגורם לכך שעולים לקדמת הבמה יותר ניתוחים המתבססים על תהליכי בירור מציאות לא סדורים, לא אמינים ומבוססי דעות ואמונות.

האם יש בנמצא פתרון ישים?

ד"ר תהילה שוורץ אלטשולר ורבים ממשתתפי הכנס העלו ספקות באשר להסתמכות בלעדית על פתרונות טכנולוגיים לבעיות העידן, כשאופק פתרון אפשרי וישים התברר ככזה המשלב חקיקה ורגולציה. הפתרונות הטכנולוגיים דלים בתקופה הנוכחית, כפי שעלה מדבריה של ענבל אורפז מהמכון הלאומי למחקרי ביטחון לאומי, למול תקדימים יפים בתחום החקיקה והרגולציה בנושאים מקבילים, יחד עם עולם רגולטורי לא מנוצל, על בסיסו ניתן לייצר את השינוי. ד"ר שוורץ אלטשולר סיפרה אודות סעיף אמריקאי המהווה תשתית חקיקתית קיימת בנושא, שביכולתה להטיל את האחריות לתכנים על פלטפורמות הפצת המידע, ובכך לחולל שינוי גדול בתחום הפצת פייק ניוז. נושא חשוב ביותר שהעלתה ד"ר בן דוד הוא ההגנה על הפרטיות, שתגביל את היכולת לטרגט קהלים, להזין אותם במידע מסוים ולהשפיע עליהם בלא ידיעתם. מניעת שיטת הפעולה הזו תעזור במידת מה להשיב את היכולת לקיים שיח דמוקרטי חסר הטיות.

פייסבוק מצידה, כמייצגת את ענקי המדיה, מראה נכונות כלפי חוץ לשתף פעולה עם רגולציה, ומחפשת גורמים לעבוד למולם. ח"כ איילת שקד, יו"ר הימין החדש, תיארה כיצד נוצרה פלטפורמה פעילה בדמות ערוץ שיח ישיר וולנטרי למול פייסבוק, המאפשר להסיר תכנים בעייתיים, וכפי שהסבירה ג'ורדנה קטלר, מנהלת מדיניות ישראל בפייסבוק, פייסבוק אף בולמת ומנטרת בעצמה תכנים מסוימים, ויוצרת שיח לטובת חקיקה למול הגורמים המדינתיים האחראיים. יחד עם זאת, פרופ' קרין נהון וד"ר שוורץ אלטשולר הזהירו כי יש לזכור כי פייסבוק נהפכה לשחקן בעל אינטרסים במגרש הפוליטי, ויתכן מאוד כי מטרותיה ארוכות הטווח מתחת לפני השטח הן דווקא מניעת רגולציה. לא ברור כמה עמוקה המחויבות של פייסבוק לתהליך ועד לאיזו רמה תהיה מוכנה לשתף פעולה ולקבל על עצמה רגולציות.

רוב המשתתפים בכנס, ביניהם עו"ד גלעד שר, מהמכון הלאומי למחקרי ביטחון לאומי, וד"ר שוורץ אלטשולר ציינו כי יש להתמקד בהשתתף רגולציה על פלטפורמות הפצה והתנהגויות פושעות במדיה, ולא על התכנים עצמם. זאת בשל הקושי האפיסטימולוגי בקביעת תכני אמת למול שקר, ובהחלטה "מה כשר" ללא הטיות. על קושי זה מוסיפים סטנדרטים בינלאומיים שונים, ולבסוף, חוסר המצאות של גוף מתאים בעל שיקולים רחבים מספיק לקבלת סמכות כה כבדת משקל, מבלי שהדבר יהווה ריכוזיות כח מוגזמת.

ניתן להתקדם משמעותית ביכולת למנוע הפצת פייק ניוז על ידי שליטה על ההתנהגות של הפצת שקרים ויראלית בלבד, וניטור גופים ופלטפורמות העוסקים בכך.

השאלה שעלתה בכנס היא האם קיימת בכלל היכולת לגשת ולטפל באופן נפרד בפלטפורמות ההפצה מבלי לעסוק בתכנים? נראה שהתשובה היא לא, לאור העובדה שהפצת המדיה כיום רובה ככולה מנוהלת על ידי מספר מצומצם של חברות ענק ששולטות בשטף המידע. במגרש משחקים זה מרחב התמרון הרגולטורי מוגבל למדי, ועלול להוביל חזרה לעיסוק בתכנים שפלטפורמות אלו מפיצות, כך שנדמה שהעיסוק בפיקוח על תכנים עלול להוות בעיה שאין אפשרות ריאלית להתחמק ממנה.

דרכים נוספות לבלום את התפשטות הפייק ניוז הוצגו על ידי פרופ' קרין נהון, שדיברה על "חיסון" הציבור על ידי חשיפתו לנושא הפייק ניוז, וסינה ביגלי מ-RAND, שהדגישה את החשיבות בהבנת הקלות בה מידע כוזב מופץ, וחלחול הרעיון שמידע הופך לנשק בעת הנוכחית. ד"ר אליס יוגט מ-RAND הציגה פלטפורמה אפשרית לקידום העניין, שהיא חינוך בבתי ספר לכמה נושאים: אוריינות בנושאי מדיה; קידום חשיבה ביקורתית וספקנית; הבנה של מורכבות המציאות כפי שהיא מוצגת ברשתות החברתיות; הגברת מודעות להטיות קוגניטיביות רלוונטיות המקלות על הפצת פייק ניוז; ולמידה של ביצוע וידוא עובדות. הקושי שהוצף הוא בהגעה לדורות המבוגרים, כשספציפית מקבלי ההחלטות חייבים להיות מעורבים יותר בטכנולוגיה, איך היא עובדת ומה משמעותה.

מי הוא הגורם המתאים לקידום הפתרונות?

בכנס התקיים דיון אודות הקושי לקבוע איזה גורם הוא המתאים לקידום פתרונות ורגולציה, שכן כלל השחקנים בזירה נתפסים כבעייתיים במיוחד או חווים קשיים משתקים בעת הנוכחית: המדינה עדיין לא לוקחת אחריות ממשלית על נושא הפייק ניוז הסבוך, כפי שתואר על ידי ח"כ איילת שקד, בנוסף להימצאותה באוזלת יד למול העידן בו היא מאבדת את אמון הציבור. נוסף על כך, קיימת בעיה בסיסית בהטלת סמכויות המאפשרות למדינה לקבוע מהי אמת למול שקר; למול זאת, החברות הגדולות ובפרט פייסבוק הן בעלות כח בלתי נתפס בזירה, והופכות לשחקן פוליטי בעל אינטרסים בפני עצמו, בשילוב עם היותן פלטפורמות להפצת מידע. על כן, נתינת אחריות שכזו בידיהן מסוכנת מדי; לבסוף, כפי שהסביר אלוף בן, העיתונות המקצועית שתפקידה לברר עובדות נמצאת בפשיטת רגל והמודל הכלכלי שלה לא ברור. על כן, רבים בכנס הגיעו למסקנה כי הפתרון יצטרך לשלב את כלל השחקנים הללו, מתוך המגזר הפרטי, העסקי והממסדי, כשהם בולמים ומאזנים זה את זה.

עו"ד גלעד שר טען שמתבקש כי ההתמודדות הנדרשת כוללת מסגרת בינלאומית ודיון בנורמות, על בסיס פתרונות מקומיים ולאומיים. מיהם השחקנים שישתתפו בפורום הבינלאומי הזה היא שאלה בעייתיות. התשובה המתבקשת היא מדינות דמוקרטיות ליברליות בלבד, כדי למנוע אפשרות לחבל ולהזיק למאמצים. מצד שני, אומרת ד"ר שוורץ אלטשולר, מהלך שכזה יוצר בעייתיות בדמות יצירת איים רגולטוריים שישנו את פני האינטרנט שכן לא יאפשרו מעבר מידע באופן חופשי בין סמכויות שיפוט.

כתבה: יעל גת, עוזרת מחקר בתוכנית על שם ליפקין-שחק לביטחון לאומי ודמוקרטיה בעידן של פוסט-אמת ופייק ניוז.

